

dakle, odlučila za djela koja u sebi nose jak pečat pučkog duha, za djela koja se opiru (petrificiranim) kanonima, koja polemiziraju o čovjekovu položaju u civilizaciji uz uvažavanje svih dostignuća suvremenog doba, ali i neprestano držeći na umu prapočelo, ishodište svih stvari. *Kontinuitet u diskontinuitetu*. Pod 'ležernim' se naslovima tako odabranih studija (*Freudenreichovi 'Graničari'*, *Šenoina 'Ljubica'*, *Kranjčevićev 'Prvi grijeh'*, *Krležino 'Kraljevo'*, *Mihalićeva 'Grbavica'*, *Fabrijev 'Meštar'*) krije

'otežan', znanstveni kritički diskurs posvećen dramskoj riječi; nakon prpošnih dječjih crteža dinamičnih i zvonkih žonglera s naslovnice knjige slijedi kritički ujednačen i nepristran pristup dramskom pismu. Zato je taj konzistentni pristup koji ističe novu problemsku vertikalu u vertikali hrvatske dramske književnosti, svakako, dobro došao u našu kritičku riječ.

Sanja Tadić Šokac

ZAOŠTRAVANJE I PROŠIRIVANJE OTVORENIH PITANJA

*Goran Kalogjera: BRAĆA
MILADINOVI - LEGENDA I ZBILJA.*

*Rijeka: Hrvatsko filološko društvo - Rijeka;
Makedonsko kulturno društvo "Ilinden" - Rijeka, 2001.*

Kroatist i makedonist, redoviti profesor Filozofskoga fakulteta i aktualni prorektor Sveučilišta u Rijeci, Goran Kalogjera (Dubrovnik, 1951), posvetio je svoju jedanaestu knjigu problematici utemeljenoj na životopisima i djelima Dimitrija i Konstantina Miladinova.

Ova su slavna braća, književnopolitički i kulturološki beskrajno značajna u makedonskim nacionalnim okvirima, istinski začetnici makedonskoga književnog i kulturnog preporoda, zbog čega izazivaju i danas izvjesne bugarske (više politikantske a manje znanstvene) krugove da o njima govore kao pripadnicima bugarske nacije pa prema

tome i književnosti, osporavajući na taj način njihovo stvarno podrijetlo (struško i makedonsko) te pripadnost makedonskom književnom i kulturnom kontekstu. Poznate su povijesne kordinate u kojima su rođeni i u kojima su djelovali, radeći svjesno na većoj ulozi i mjestu materinskoga jezika u makedonskim školama i crkvi koje su, uz tursko odobrenje (neku vrstu koncesije) kontrolirali i helenistički usmjeravali grčki klerici. Istodobno su se na istom nacionalnom zadatku u Bugarskoj našli i mnogi bugarski intelektualci (revolucionari), pa otuda bezbrojne nepotrebne nedoumice stvorene na

temelju istoga cilja - nacionalnoga oslobođenja od turske vlasti i utjecaje grčkoga svećenstva.

Goran Kalogjera izdvaja u tom zamršenom odnosu makedonskih predstavnika s bugarskim, ruskim, hrvatskim i srpskim intelektualnim krugovima, poglavito sveučilišnim i donekle političkim, nekoliko spornih problema i daje im posebno osvjetljenje u svojim promišljanjima. Izdvojio bih argumentiranu tvrdnju o njihovom makedonskom podrijetlu i pripadnosti makedonskom kulturnom krugu (Potraga za identitetom), ali i izuzetno oštru i gotovo polemičnu narav nekih priloga (a ima ih devetnaest) u kojima objašnjava i nalazi razloge za ondašnji stav hrvatske historiografije prema makedonskom pitanju koje je spletom okolnosti (i političko-crkvenih) interesa postalo isključivo bugarskim (npr. Strossmayerov štitenik, Franjo Rački - mogući autor povete biskupu Strossmayeru napisane u Zborniku braće Miladinovih, Razlozi odbijanja Ljudevita Gaja kao izdvača i tiskara Zbornika braće Miladinovih).

Autor sasvim eksplicitno "proziva" Franju Račkog i Tadiju Smičiklasa, kao kompetentne povjesnike toga razdoblja, istodobno glasnogovornike i biografe J. J. Strossmayera (koji je financijski omogućio tiskanje "Bugarskih narodnih pjesama", tj. zbornika u kojem je predstavljeno 584 makedonskih i 76 bugarskih narodnih pjesama!), zbog njihova neopravdana prešućivanja makedonskoga naroda i Makedonije u kontekstu "južnoslavenskog" pitanja (iako je još 1701. Pavao Ritter Vitezović u Stemmatographiji predočio grb

Macedonije, op. B. P.), čiji je najveći pobornik (iz političkih i unijatskih razloga) bio upravo biskup bosanski ili đakovački i srijemski Josip Juraj Strossmayer. Na listi hrvatskih kulturnih udjelnika koji su u Bugarima vidjeli i Makedonca bilo je još uglednih Hrvata (npr. Ivan Kukuljević Sakcinski s kojim je Konstantin za boravka u Zagrebu dolazio u kontakt preko biskupa J. J. Strossmayera, kao uostalom i sa svojim tiskarom Antunom Jakićem, poduzetnikom i od 1861. saborskim zastupnikom).

Osobni stav da je riječ o makedonskim autorima, Kalogjera temelji na mjestu rođenja, jeziku kojim su se služili (struškome govoru), izravnim iskazima o makedonskom podrijetlu izraženim u nekim pismima te naporima da predstave makedonsku tradicijsku baštinu (uz pjesme i narodne svadbene običaje, pitalice, zagonetke, vjerovanja, osobna imena i leksičko blago utemeljeno na narodnim pjesmama). Goran se Kalogjera zalaže za znanstvenu objektivnost (nikome ništa ni dodati ni oduzeti ako mu pripada, kao što uostalom Bugarima pripada navedeni broj narodnih pjesama koje je Konstantin Miladinov otkupio od bugarskoga folklorista i književnika Vasila Čolakova, inače osobnoga prijatelja!), da bi na Strossmayerov nagovor mogao zbornik nazvati "Bugarskim narodnim pjesmama", a ne kao što je prvotno zamišljen pod naslovom "Makedonske narodne pjesme" (i pod tim naslovom najavljujivan u pismima!) te za smirivanje tenzija u raspravama koje mitologizacijom vode u slijepu ulicu nacionalističkih fikcija. On

smatra da Stružanima i njihovom dijelu nije potrebna legenda, nego realna književno-kulturna valorizacija koja uvažava sve aspekte turbulentne i komplicirane povijesne zbilje toga razdoblja (o čemu uostalom svjedoči prilog Uloga čelnih ljudi obitelji Robev u životu Dimitrije i Konstantina Miladinova).

U ovoj je knjizi njezin autor počeo širiti kontekst kojem su pripadali makedonski preporoditelji, i tu činjenicu smatram važnom i poticajnom zbog opisa i ponuđenih argumenata o bitnim čimbenicima hrvatske kulturne (i političke) scene spomenuta razdoblja. Krenuo je tragom popisa pretplatnika u Zborniku u istraživanje širega društvenog i povijesnog konteksta, nudeći zanimljive crtice o poznatim Hrvatima toga razdoblja koji su na bilo koji način dolazili u vezu sa Zbornikom ili s Konstantinom Miladinovim (Odjeci Zbornika braće Miladinovih u Rijeci, njenoj okolici i Istri, Odjeci epohalnog djela stručne braće u Hrvatskoj od 1861. - 2001., Antun Mažuranić - riječki pretplatnik Zbornika braće Miladinovih, Zbornici Franje Kuhača, Stevana Verkovića i braće Miladinovih kao dokazi međunacionalnog isprepletanja usmenog stvaralaštva južnoslavenskih naroda) ili je pak riječ o recepciji u nekim slavenskim zemljama (Zbornik braće Miladinovih u svjetlu jubileja).

Pred nama se otvara politička i kulturološka slika vremena na jedan suptilno ispričovijedan način. U tom je smislu ovaj književnopovijesni napor osmišljen kao "priča" o povijesti književnosti i kulture, i to ne samo makedonske odnosno hrvatske, već znatno širega slavenskoga književnopovijesnog konteksta (Zbornik braće Miladinovih u svjetlu jubileja). Na taj način pokazuje da tema nije iscrpljena i da je treba i dalje problematizirati, ali ne na onaj način na koji su to povodom zaokružene obljetnice učinili prestavnici bugarske strane u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Goran je Kalogjera pokazao način kojim treba problematizirati otvorena pitanja u vezi sa "slučajem" Dimitrija i Konstantina Miladinova s obzirom na gledišta hrvatske književne i kulturne povijesti. Taj način treba biti kritičan i objektivan, čak do zaoštavanja otvorenih pitanja kojima se mora pristupiti argumentirano i bez odricanja bilo kome pravo na diskusiju i iznošenje argumenata. On se indirektno založio za njegovo rješavanje u širem povijesnom i kulturnom kontekstu kojem su u ovakvim primjerima uostalom sve sklonija i neka poredbena književnoteorijska promišljanja, pa tu činjenicu smatram presudnom u daljim proučavanjima značaja i odlika djela Dimitrija i Konstantina Miladinova, ali i sličnih "slučajeva" u drugim književnostima.

Borislav Pavlovski